

Socialt kapital - nödvändighet i ekonomisk utveckling

-Anne Kotavuopio Jatko-

I Östra Kiruna har man sedan 1990 metodiskt försökt bygga upp socialt kapital och skapa förutsättningar för ekonomisk utveckling. Det bildades en ideell förening som fick namnet BUG, byautvecklingsgruppen i Östra Kiruna. Tanken var och är att 20 byar arbetar tillsammans för Östra Kiruna

Jag som skriver är en av de initiativtagare för en sådan sammanslutning och har sedan dess haft en övertygelse om att det går att skapa socialt kapital och inte minst ekonomisk utveckling. Många ideella timmar har gått åt och många mil är körda.

Övertygelsen har jag kvar, men jag har också många förslag hur man genom att minimera makten och beroendet från den vertikala samhällsordningen kunde återigen få ekonomisk utveckling i området. Det skulle tvinga oss boende att bilda horisontella nätverk i stället för vertikala nätverk som hålls uppe bara för att få de pengarna man behöver i sitt hushåll eller att få den servicen man genom skatterna betalat för.

Vi har också sett ett beteendemönster där initiativ som inte gillas slås sönder med hjälp av samhällsmedel. Gillas inte projektet så stryker man finansieringen och riktar pengarna någon annanstans och då har man lyckats slå sönder det projektnätverket och det eventuella bidraget till ekonomisk utveckling i området. Det handlar, inte om att den vertikala organisationens uppdrag är sådant, utan mer om kanske bara en enskild individ i organisationen som missbrukar samhällets medel och makt. Vi har ett gemensamt namn för sådant – bromsklossar och omöjliggörare.

Jag har också upplevt och kommit fram till att den vertikala samhällsordningen och det horisontella nätverket kunde tillsammans bidra till ekonomisk utveckling. Ett färskt exempel i östra Kiruna är bredbandsbygget. Det behövdes 20% av hushåll som ansluter sig till bygget och om man inte kunde ordna det från byn skulle inte byn få det alls.

Kommunens projektledare och vi aktiva aktörer i byn jobbade ett helt år för att övertyga byn om hur viktigt det är för framtiden. Det gick inte i första omgången men andra gången jobbade vi ännu hårdare och prövade en annan strategi;

Första gången bad vi bybor hjälpa med att byn skulle få bredband dvs vi bad bybor att bidra till den gemensamma nyttan. I andra omgången pratade vi med bybor, som enskilda, som skulle bli utan bredband när andra däremot skulle få det. Det lyckades.

Studien är inte vetenskaplig gjort men jag tror att det ligger mycket i det att vi fortfarande saknar engagemang för det gemensamma bästa men fortfarande förstår egen nytta mycket väl.

Det andra intressanta är just samverkan med den vertikala samhällsordningen dvs kommunen i det här fallet och horisontella nätverket dvs aktiva aktörer i byn som bildar ett nätverk för bredband.

Många som sysslat med samhällsfrågor på ett eller annat sätt är väl bekant med Robert D. Putnam och hans forskning i Italien. Så är fallet i Östra Kiruna också åtminstone bland dem som ägnat sig åt byautveckling.

I Robert Putnams bok, om den fungerande ekonomin, som redan kan sägas vara en modern samhällsvetenskaplig klassiker, kan man mer detaljerat läsa om hans forskning .

Jag citerar fritt Olof Petersson och Bo Rothstein som skrivit förord till den svenska upplagan av boken.

Den amerikanske statsvetaren Robert D Putnam med sitt forskarlag fick ett gyllene tillfälle att forska Italiens regionalisering i början av 1970-talet. Utgångspunkten för hans forskning var de nya institutioner som infördes i var och en av Italiens olikartade regioner. Putnam bestämde sig för att systematiskt undersöka hur institutioner utvecklas och anpassar sig till sin sociala miljö.

Resultat som han presenterar är överraskande på att det är tyngden i det civila samhället som är avgörande. Ju mer människorna har varit engagerade i frivilliga organisationer som exempelvis sångköror, idrottsföreningar och hobbyföreningar, desto bättre fungerar demokratin.

En väl fungerande demokrati bygger på en utvecklad medborgaranda. Medborgarna måste när de ägnar sig åt politik, förmås att inte bara se till sin egen nytta utan även till helheten, till det gemensamma bästa.

Det gemensamma bästa utvecklas –enligt Putnam- i ett väl förgrenat nät av frivilliga sammanslutningar. I hans analys menar han också att det är denna medborgaranda som också förklarar varför vissa regioner haft en överlägsen ekonomisk tillväxt. Det är inte ekonomisk tillväxt som ger medborgaranda utan det är medborgaranda som ger ekonomisk tillväxt

Enligt Putnam skapar deltagandet i organisationslivet ett socialt kapital som innebär att relationerna mellan medborgarna kan bygga på förtroende. Man vågar söka samarbete med sin nästa därför att man hyser förtroende för att denne också kommer att samarbeta. I organisationslivets många olika nätverk uppstår ett sammanhållande kitt i form av

normsystem som underlättar ett sådant samarbete.

Invändningarna från den kritiska forskarvärlden såväl från Italien som andra länders forskare lät sig inte vänta:

-Putnam förenklar

-Skillnaderna i ekonomisk utveckling kan inte förklaras av en enda faktor

-för grova regioner förbiser variationer inom regioner

-härleda skillnaderna ända tillbaka till 1200-talet ifrågasätts

-Putnam underskattar betydelsen av politiskt handlande och politiska institutioner

-även om socialt kapital skulle vara så avgörande som Putnam hävdar, är det då inte viktigt att detta förtroendekapital vårdas, utvecklas och används?

Östra Kiruna reagerar

I östra Kiruna har också "amatörforskare" (byautvecklare) diskuterat Putnams resultat. Är det verkligen "kört" med ekonomisk utveckling om det inte har funnits socialt kapital? Tänk, om det har funnits socialt kapital sen urminnestider men ekonomisk utveckling uteblir ändå? Vad är ekonomisk utveckling?

Bertil Öström, som arbetade som projektledare i Östra Kiruna i mitten av 90-talet –bosatt i Luleå och titulerar sig numera som författare- skrev i vår lokala tidskrift Byavis att det är tre faktorer som spelar en viktig roll om en region skall uppnå ekonomisk utveckling;

*fysiskt kapital är lika med pengar, riskkapital

*humant kapital som visar människornas utbildningsnivå, deras färdigheter och yrkesskicklighet

*socialt kapital som kan definieras med förtroende, tillit, samarbetsklimat och ömsesidig hjälpsamhet gentemot omgivningen.

Han gav oss också ett exempel; Vi har en sångerska som med sitt enmansföretag kan försörja både sig och sin familj med sångframträdanden, vid sammankomster och olika evenemang. Hon behöver inte särskilt mycket pengar (fysiskt kapital), kanske lite till en ljudanläggning. Hon tillför själv humankapitalet genom sin förmåga att sjunga vackert, sitt tilltalande uppträdande på scenen, sin repetoar. Den viktigaste faktorn för att det hela skall gå bra, är det sociala kapitalet, att omgivningen har en positiv förväntan, har tillit till att hon även denna kväll sjunger bra, att publiken tycker om hennes uppträdande, uppskattar hennes personlighet.

Förhållandet till omgivningen, det sociala kapitalet, är den viktigaste faktorn, vilken avgör om hennes företag går bra. Så är det för alla småföretag även om vi inte alltid ser det lika tydligt, som i fallet med sångerskan.

Bertil Öström lärde oss redan då, att det civila samhällets grundelement är förtroendet, tillit, hjälpsamhet, samarbete och debatt – samma faktorer som kännetecknar socialt kapital. Ett utvecklat civilt samhälle är alltså förutsättningen för ekonomisk utveckling.

Vi amatörer hade nu fått klart för oss vad socialt kapital är och hur det hänger ihop med ekonomisk utveckling. Hur kan då ett utvecklat civilt samhälle se ut och finns det något hopp om framtiden i Östra Kiruna?

Bertil Öström fortsätter:

I outvecklade regioner har vi ofta en vertikal struktur på samhället. Det finns många maktcentra, som monopolföretag, myndigheter, politiska block. Människor som önskar en förändring klagar ”uppåt” till myndigheterna och hoppas på hjälp ”nedåt”.

I utvecklade civila samhällen har vi ett horisontellt samarbete. Människor som vill åstadkomma något slår sig ihop med grannar, vänner, kollegor i intressegemenskap. Man frågar ingen alls, ber inte någon om lov, inte heller om pengar eller bistånd, utan strävar mot det gemensamma målet med olika medel. I utvecklade civila samhällen har vi därför ofta ett rikt föreningsliv.

Hur har vi det då i Östra Kiruna? Vad har vi för samhälle och har området någon som helst möjlighet till ekonomisk utveckling?

Det är ingen tvekan om att människor har påverkats av den vertikala strukturen i samhället. Den vertikala strukturen har också kunnat hjälpa nedåt på den tiden när vi höll på med att ”bygga upp statsskulden” på allvar. Det fixades jobb, byggdes vägar och nästan all den offentliga servicen nådde oss här i Östra Kiruna. Vi slutade behöva varandra och ansvar behövde vi väl inte heller ta för någonting. Allting sköttes och ansvarades av andra.

Det var” vi själva i en familj” – kommunen, landstinget, arbetsförmedlingen och kyrkan man hade samarbete med. Rapportering och rop uppåt och ner föll slantar, service och ”jobb”. Man föddes -utbildade sig – ”arbetade(stämplade)” -blev pensionär - och begravdes.

Föreningslivet har funnits och finns. Antalet föreningar har i alla fall varit stort men aktiviteterna har somnat in allt eftersom vi fick det ”bättre”. Vi började bli

stressade som alla andra och hade inte tid med föreningslivet. Medlemskort till föreningar köptes i vanlig god ordning men det fick föreningen nöja sig med. Föreningar började bli ansiktslösa i likhet med Af eller kommunen. Medborgaranda behövdes och utövades under valdagen. Mer behövdes inte. .

Den vertikala strukturen förändrade oss och påverkade oss utan att vi förstod det. Socialt kapital efterfrågades inte.

Idag ser världen annorlunda ut och behovet av socialt kapital växer så det knakar. Frågan är om vi kan skapa åter de gamla traditionerna som byggde på lite andra värden; förtroendet ,tillit, hjälpsamhet, samarbete och debatt. Vi vet att i området har det funnits nästan symbiotiska förhållandet mellan samer och bofasta, där samerna fick vinterhusrum i byarna , vilka i gengäld fick mat och kläder från renkött och skinn, medan man idag har utvecklat vissa motsättningar b l a genom ogenomtänkta politiska beslut grundade på ytliga kunskaper om förhållandena..

Det sker inte ekonomisk utveckling i kommunerna, landstinget eller AMS och det innebär att den vertikala lösningen fungerar inte lika givmilt som tidigare. Svårigheter att producera service för alla oavsett var man bor, bara växer. Folk flyttar till städerna men de som blir kvar måste lära sig att fråga grannen om hjälp. Kommunerna söker hjälpsamma föreningar som kunde ploga ishockeyrinkar eller släcka bränder.. Det vertikala samhället efterfrågar det horisontella samarbetet. Det är knappast möjligt att en ensam bybo klarar av att släcka branden eller hålla alla idrottsanläggningar öppna. Det är tydliga signaler från kommunen, landstinget och AMS. Det fysiska kapitalet dvs pengarna måste hushållas och skall räcka till så många som möjligt. Byborna har redan

fått börja lära sig att arbeta till det gemensamma bästa. Arbetslösa skall efter en tid i arbetslöshet slussas till olika aktiviteter. Någon måste producera aktiviteter –oftast är det föreningar.

Den vertikala samhällsstrukturens ekonomiska kollaps, vilket sakta men säkert innebär att det blir bara mindre och mindre ersättning för de uppdrag man genomför i föreningar, innebär antagligen att servicen, som var given från början och sköttes av kommunen, Af eller någon annan från den offentliga sidan, försvinner helt om inte bybor själva ta saken i egna händer. Det finns bara två alternativ;

- ? *byarna försvinner och bara de allra envisaste blir kvar utan några som helst anspråk på den gemensamma servicen. Man fixar själv det man behöver och skiter i andra*
- ? *eller att byborna genom sina sammanslutningar i föreningar, klubbar eller andra nätverk börjar vårda det gemensamma bästa*

Det hänger på oss själva och det kanske är lika bra det.

*Det är annorlunda vindar som blåser i Östra Kiruna. Precis i samma stund, när det sociala kapitalet nästan hade tagit slut och minnena av det glömts bort, kommer en ny tid. **Det sociala kapitalet får en ny renässans.***